

AUTOPREZENTACJE

DOMINIK BURAKOWSKI

*Ontologia pitagorejska w świetle nauki harmoniki.
Perspektywa boecjańska*

Wydawnictwo Rolewski, Wydawnictwo APS, Lubicz 2008

Prezentowana praca stanowi próbę rekonstrukcji głównych założeń ontologii pitagorejskiej na podstawie szczegółowej analizy muzykologicznych osiągnięć tej szkoły. Najistotniejszym momentem wynikającym z podjętych rozważań jest stwierdzenie tożsamości struktur harmoniczných z ontologicznymi, ukierunkowujące, w głębokim przekonaniu autora, badania nad pitagoreizmem i będące podstawą do właściwego odczytania późniejszej filozofii platonizmu.

Z takich zatem względów autor, odwołując się do rozlicznych traktatów harmoniczných epoki starożytnej i średniowiecznej, rysuje historyczno-genetyczne *continuum* nauki pitagorejskiej. Sugerowane badanie filozofii pitagorejskiej bazujące na ścisłej relacji między rozważaniami natury ontologicznej i teoretyczno-muzycznej jest następstwem utrzymującego się do początków XIV, a pośrednio za sprawą boecjańskiego dzieła *De institutione musica libri quinque* nawet do XIX wieku, ogromnego znaczenia traktatów harmoniczných, stanowiących najdoskonalszą egzemplifikację swoistej ontologii pitagorejskiej.

Funkcja muzyki jako *medium* dogłębnego poznawania Prawdy, znajduje swoje najdobitniejsze odzwierciedlenie właśnie w dziele Boecjusza. Stąd też autor, jednoznacznie odwołując się do tego źródła stawia po raz pierwszy w polskiej perspektywie badawczej tezę, że jest ono warunkiem koniecznym dla najwłaściwszej rekonstrukcji pitagoreizmu. Na tle skąpych pośrednich ekscerptów pitagorejskich dzieło to stanowi dla badacza także nieocenione kompendium wiedzy ścisłej muzykologicznej i teoriopoznawczej.

Należy podkreślić, że *corpus* fragmentów doksograficznych, dotyczących filozofii pitagorejskiej zawarty w dziele Hermanna Diesla *Die Fragmente der Vorso-*

kratiker z uwagi na swą ogólnikowość nie jest już dziś wystarczającą podstawą do odczytywania tej filozofii. Powyżej zakreślony heurystyczny kontekst tworzy dopiero, w moim przekonaniu, podstawę uzasadnienia istoty pitagoreizmu.

Praca składa się z trzech rozdziałów, cody, dwóch aneksów i appendiksu. Rozdział pierwszy dotyczy problematyki pitagorejskiego systemu czystego. Na tym tle zostaje ukazana podstawowa dla pitagorejczyków relacja muzyki i matematyki, będąca centralnym (według autora – niezaprzeczalnym) punktem odniesienia rozważań ontologiczno-filozoficznych. Autor wskazuje, że pitagorejczycy wyjaśniając złożoną strukturę bytu, odwołują się wprost do zagadnień teoretyczno-muzycznych, uznając je za najbardziej adekwatne dla właściwego wyrozumienia jego istoty.

Rozdział drugi stanowi szczegółową analizę pitagorejskiej teorii proporcji i związku harmoniki i liczby. Autor omawia matematycznie ugruntowane najczystsze proporcje interwałowe pozostające w ścisłym uwarunkowaniu z podstawowym pitagorejskim założeniem o współdziałaniu dwu najogólniejszych zasad: *peras* i *apeiron*. Wyszczególniona zostaje proporcja oktawy (*diapazon*), będąca, zdaniem autora, najdoskonalszym przejawem Harmonii – Zasady i swoistą granicą zawierającą wszystkie możliwe proporcje. Następnie zostają przeformułowane definicje średniej arytmetycznej, geometrycznej i harmonicznej, które zostają omówione w świetle problematyki liczby – wzoru. Innowacyjność w tym zakresie sprowadza się do rekonstrukcji średnich w oparciu o boecjański traktat *De institutione arithmetica libri duo*, nie zaś na ugruntowanej w literaturze przedmiotu podstawie – *In Ptolemei Harmonica commentarius* Porfiriusza. Autor prezentuje także źródłowe odniesienia do pozostającego pod wyraźnym wpływem pitagorejczyków Platona, oraz przekazy wybitnych teoretyków muzyki, takich jak Arystydes Kwintylian i Ptolemeusz. Szczególna uwaga zostaje zwrócona na myśl jednego z najwybitniejszych uczniów Arystotelesa, mianowicie Arystoksenosa z Tarentu (2.4.), autora gruntownej krytyki pitagorejskich racjonalistycznych spekulacji w dziedzinie harmoniki.

Centralna część niniejszej pracy (rozdział trzeci), jest analizą głównej pitagorejskiej koncepcji Harmonii, będącej w rozumieniu autora metafizyczną zasadą zasad wszystkiego co istnieje. Ukazana w nim zostaje naczelną ideą niniejszej książki, ujmująca pitagorejską harmonikę jako właściwą ontologię relacji (*ontologia specialis*). Z tych to względów szeroko omówiona zostaje pitagorejska koncepcja Tetraktys i jej związek z matematycznie ugruntowaną teorią konsonansu. Następnie autor, w duchu pitagorejskim, definiuje byt jako *inteligibilną strukturę poznawaną na gruncie czystej matematyki*.

Prócz tego, podjęta zostaje próba rozszerzenia pojęcia Harmonii, mylnie sprowadzającego się w literaturze przedmiotu tylko do tzw. jedności przeciwieństw. Według naszego stanowiska należy ją zdecydowanie odróżniać od kosmosu, ro-

zumianego jako dokonana już struktura i traktować odrębnie jako swoistą Najczystsza Równość (*per se*), będącą w istocie podstawą wyróżniania struktur uporządkowanych. Stąd też ugruntowana na jej prawach harmonika jest rozumiana w niniejszej pracy jako *nauka ścisła badająca jej odwzorowania w świecie*.

W dalszej części pracy podejmujemy kwestię dokonanego przez pitagorejczyków (!) podziału kategorialnego bytów, które stało się bezpośrednią inspiracją dla Platona i jego *agrapha dogmata*. Opisana zostaje nadto ze wszech miar oryginalna pitagorejska teoria harmonii sfer, przedstawiona w świetle fundamentalnej triady: *musica mundana – musica humana – musica instrumentalis*. Podejmując się analizy owej triady, autor prezentuje ją w ogólnym kontekście ontologii liczby, która w konkluzji niniejszej pracy (3.3.) sprowadza się do *synonimicznego ujęcia Prawdy Świata*.

W opisywanym rozdziale trzecim znajdują się liczne odwołania do przekazów Nikomachosa z Gerazy i Sykstusa Empiryka. Wskazywana jest nadto obecność idei pitagorejskich w myśli Platona (w szczególności w dialogu *Timajos*), systemie Plotyna, a także Filona z Aleksandrii, Jamblicha, Proklosa, Augustyna i Kasjodora.

Jak wskazuje podtytuł centralną podstawą źródłową niniejszej książki jest boecjański traktat *De institutione musica libri quinque*. Kryterium doboru cytatów ma na względzie przede wszystkim ilustrację określonych wątków filozofii pitagorejskiej. Stawiamy tym samym tezę, że właśnie to dzieło, ze względu na swoją szczegółowość i detaliczność stanowi najbardziej adekwatną i precyzyjną podstawę do zrozumienia idei pitagorejskich. Z tego też względu dołączone zostaje w appendiksie niniejszej pracy pierwsze w Polsce tłumaczenie I księgi owego traktatu.

Pracę wieńczy coda – *Muzyka jako najwyższa forma paidei*, po której następują dwa aneksy: w pierwszym znajduje się alfabetyczny wykaz autorów traktatów harmonicznycy cytowanych w książce, w drugim zaś umieszczono słownik trudniejszych terminów muzykologicznych. W appendiksie, jak już wspomniano, przytaczamy tekst boecjańskiego dzieła w tłumaczeniu polskim, przeplatany niejednokrotnie, krótkimi komentarzami autora monografii.

Uwyraźnione źródło do rekonstrukcji filozofii pitagorejskiej i świadomość dokonanej w nim przez Boecjusza systematycznej typologizacji harmoniki greckiej, skłania, w moim głębokim przeświadczeniu, do podjęcia jeszcze bardziej pogłębionych badań nad tą dziedziną mądrości antycznej.

Dominik Burakowski